

УДК 327

Бурцев О. С.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр. Ю-210 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

У рамках історичного підходу лідер розглядається як продукт зміни історії, що ніколи не має прямолінійного характеру, оскільки поведінка

лідера залежить від конкретних історичних умов. Проте історичний підхід не рівнозначний ситуаційним теоріям лідерства. Більше того, у рамках цього підходу той чи інший період в історії може розглядатися як епоха будь-якої лідируючої особистості (Т.Карлейль, Р.Емерсон), а історія людства ділиться на періоди відповідно до фаз поклоніння великим особистостям.

Соціологічний підхід розроблявся У. Парето, У. Михельсом, Г. Моска, М. Вебером у контексті аналізу феномена політичної влади, пояснює природу лідерства. Так, М. Вебер визначає саму політику через поняття панування (лідерства), яке, своєю чергою, визначається через поняття влади як цінності для лідера. «Панством» називається можливість зустрічати послух певних груп людей наказам. Панування («авторитет») може ґрунтуватися в конкретному випадку на різних мотивах покори, від невизначеного привчання до суто цілераціональних міркувань. Кожне фактичне ставлення панування характеризується певним мінімумом бажання підкорятися, а саме зовнішніми чи внутрішніми інтересами покори. За способом легітимації влади Вебер виділяє панування:

1) раціонального характеру, що ґрунтується на вірі в легальність встановленого порядку та законність здійснення панування на основі цієї легальності (легальне панування);

2) традиційного характеру, заснованого на повсякденній вірі у святість традицій та віри у легітимність авторитету;

3) харизматичного характеру, коли лідеру приписуються божественні здібності, незвичайні, екстраординарні якості, що дозволяють йому впливати та підкоряти.

Легітимність традиційного панування спирається на святість давно усталених порядків і управління. Пане (чи дещо панів) стоїть при владі в силу традиції, що встановилася. Пануючий – це не «начальник», а пан власною персоною; його штаб управління – у здебільшого не «чиновники», а особисті «слуги», підлеглі - це не «члени» союзу, а або «традиційні товариші», або «піддані». Чи не об'єктивний службовий обов'язок, а особиста відданість слуги визначає ставлення штабу управління до пана. Підкоряються не статуту, а особистості, покликаної для цього за традицією, накази якої є легітимними з двох причин: а) частково в силу традиції, що прямо визначає зміст розпоряджень; б) частково через вільне свавілля пана, якому традиція надає відповідну можливість. Це традиційне свавілля спочиває переважно на безмежному шануванні. Ідея влади харизматичного лідера – це один із різновидів суспільного стану, структурований на кшталт «лідер-послідовники». Значимість авторитету лідера обумовлена визнанням його підлеглими. Вебер доводить, що лідер, що володіє харизмою, стає легітимним тільки завдяки волі підлеглих. У той самий час сам концепт

харизми – модель, яка представляє сукупність певних ознак, лише частково які у конкретний історичний період.

Внаслідок цього харизму дуже складно співвіднести з конкретною історичною епохою та реальним лідером. Істотно важливим для соціологічного трактування лідерства є розгляд влади лідера як соціального, а не лише індивідуального феномену. Г. Моска сформулював теорію правлячого класу. В.Парето ввів у оборот термін «еліта» і показав залежність стилю лідерства від соціального запиту. Іншою важливою особливістю соціологічного трактування є виділення ситуації як чинника, визначального поведінка лідера. Г.Моска та Парето запропонували схему зміни еліт, в основі якої лежить боротьба за владу, тому ніхто добровільно не хотів би поступитися своїм становищем.

Основа громадського руху на даній теорії – це боротьба між конкуруючими елітами. Г.Моска у роботі «Правлячий клас» досліджує структуру, механізми функціонування, процеси рекрутування та мобільності політичної еліти (правлячого чи політичного класу). Серед якостей, необхідних для політичних лідерів усередині правлячого класу, Моска виділив організованість, здатність до управління іншими, матеріальну, моральну та інтелектуальну перевагу.

На думку ряду дослідників, інституційний підхід є одним із найбільш розроблених та розвинених для вивчення політичного лідерства, оскільки заснований на аналізі історичного та правового матеріалу. Він акцентує увагу на формальному лідерстві, має на увазі абсолютний незламний авторитет політичної влади лідера при умови, що вона стримується соціально-юридичним контролем політичних інститутів, що існують у суспільстві. Інституціоналізм як наступник інших методологічних підходів, виявляє самостійну роль інститутів та доводить можливість їх застосування щодо політичного лідерства.